

Lov na znanje

UP.02.1.2.01.0068

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda

Europska unija
"Zajedno do fondova EU"

EUROPSKI STRUKTURNI
I INVESTICIJSKI FONDOVI

UČINKOVITI
LJUDSKI
POTENCIJALI

PROJEKTI KONZORCIJ

Nositelj: Lovačka
udruga Benkovac

Partner: Agencija za
ruralni razvoj Zadarske
županije AGRRA

Jelen lopatar (Dama dama)

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Klasifikacija

- Po lovnoj klasifikaciji, utemeljenoj na povijesnom nasljeđu lopatari spadaju u divljač visokog lova
- Po tjelesnom pokrovu ubrajamo ih u dlakavu, a prema Zakonu o lovstvu u krupnu divljač zaštićenu lovostajom (nije autohtona divljač)
- Prema zoološkoj taksonomiji jelen lopatar spada u razred sisavaca (Mammalia), red parnoprstaša (Artiodactyla), porodicu jeleni (Cervidae) i vrstu jelen lopatar (*Dama dama*)
- Jelen lopatar dolazi u dvije podvrste, na našem području i ostatku Europe prisutan je tzv. europski jelen lopatar (*Dama dama*), a na području Male Azije obitava perzijski jelen lopatar (*Dama mesopotamica*)

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Nazivlje

- Mužjaka nazivamo lopatar, lanjac ili šarenjak, a ženku košuta
- Mlado oba spola do konca ožujka druge kalendarske godine (završetak lovno gospodarske godine u kojoj su se ženke telile) tele ili jelenče
- Nakon tog perioda mlade ženke do prvog teljenja nazivamo košutice, a mužjake do čišćenja prvih rogova jelenčić

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Rasprostranjenost

- Domovina jelena lopatara je Mala Azija, odnosno Istočno sredozeumlje, gdje je i nastanjen kao autohtona vrsta
- Budući da treba mali životni prostor, po dolasku u Europu se prvenstveno uzgajao u ograđenim lovištima veleposjednika
- Danas ga u slobodnim lovištima kao i u ograđenim prostorima ima po cijeloj Europi, a ponajviše u Njemačkoj, Češkoj, Slovačkoj, Velikoj Britaniji, Danskoj i Mađarskoj
- Smatra se da su najkvalitetniji lopatari upravo u Mađarskoj

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Rasprostranjenost

- U Hrvatskoj ga ima u Kunjevcima kraj Vinkovaca (jedna od prvih slobodnih populacija u našoj domovini)
- U Hrvatskoj Dubici, Iloku i Kutjevu postoje uzgoji u ograđenim prostorima
- Na Brijunima, Malom Lošinju, Istri i nekoliko drugih otoka u Dalmaciji i Hrvatskom primorju postoje manje populacije jelena lopatara koje se ne uzgajaju u gospodarske svrhe
- Danas se lopatari nalaze u većini gaterskih uzgoja diljem Republike Hrvatske

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Izgled i građa tijela

- Jelen lopatar je po svojim dimenzijama znatno manji od običnog jelena
- Visina u grebenu iznosi do 110 cm, dužina tijela do 140 cm, a rep je dugačak 15-20 cm
- Masa mužjaka varira od 50 do 100 kg, a ženke od 30 do 60kg

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Izgled i građa tijela

- Boja dlake ljeti je crvenkastosmeđa s tamnom prugom po leđima, po tijelu ima jasno vidljive bijele točke poredane duž hrpta i po rebrima, dok su trbuh, unutarnja strana nogu, rep odozdo i zadnjica bjelkasti
- Zimi je dlaka jednolično sivo smeđa, po hrptu tamnija, prema trbuhu svjetlija, a unutarnja strana nogu, rep odozdo i zadnjica su bijeli
- Duž repa nalazi se crna pruga, okružena svjetlijom dlakom

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Izgled i građa tijela

- Mužjak nosi rogovlje koje u svom donjem dijelu sličići rogu običnog jelena, dok se u gornjem dijelu, točnije od srednjeg paroška, rog splosni i proširi u oblik lopate
- Najdonji i najdulji stražnji parožak nazivamo "ostrugom"

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Izgled i građa tijela

- Po obliku su rogovi prve godine šiljci, bez parožaka i sa vijencem, drugi su nešto dulji, a tek treći poprimaju oblik lopate
- Težina roga može biti do 4 kg
- Otpadanje i početak rasta rogova mogu biti već u mjesecu travnju, da bi skidali čupu u kolovozu, odnosno u rujnu imali zrele i očišćene rogove
- Ženke nemaju rogove

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Izgled i građa tijela

- Mužjake karakterizira i izraženo glišće te veliki prepucij koji zbog obraslosti velikim i dugim dlakama nazivamo i četka
- Zubna formula glasi: I 0/4; P 3/3; M 3/3, što ukupno čini 32 zuba
- Jelen lopatar nema očnjaka na gornjoj čeljusti (biseraka) kao obični jelen

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Mirisne žlijezde

- Jelen lopatar ima nekoliko mirisnih žlijezda, odnosno specijaliziranih područja kože bogatih raznim sekretornim žlijezdanim stanicama
- Nalaze se u interdigitalnom području, metatarzalnoj žlijezdi i suborbitalnoj žlijezdi (parne žlijezde)
- Uz to mužjaci imaju i mirisne žlijezde u području prepucija

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Mirisne žlijezde

- Postojanje žljezdane aktivnosti međupapčane regije (interdigitalne) već je dugo poznato u jelena lopatara, tako da su u prošlosti lopatara znali opisivati kao "divljač sa znojnim papkom"
- Ove solitarne žljezdice se nalaze u koži međupapčanog prostora stražnjih nogu u obliku uskog džepića
- Sekret i intenzitet mirisa čini se ostaju nepromijenjeni tijekom cijele godine u oba spola
- U novorođene teladi žljezdice nisu aktivne, već njihovo lučenje počinje tek kad je tele staro dva do tri tjedna, na taj način pomaže da tele ostane bez mirisa na početku svog života
- Na prednjim nogama na sličnom mjestu postoji džepić u koži, ali nije primijećeno lučenje sekreta

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Mirisne žlijezde

- Položaj metatarzalne žlijezde se lako primijeti izvana po četkastoj nakupini čvrstih dlaka, odmah ispod pete
- Dlake su dijelom prekrivene kremastim voštanim sekretom koji u kombinaciji s urinom te pod utjecajem mikroorganizama daje specifični miris
- Metatarzalna žlijezda ima veliku ulogu u mirisnoj komunikaciji jelena lopatara
- Tarzalna četka dobro je uočljiva i u tek rođene teladi, ali sekrecija izostaje do 3. tjedna života

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Mirisne žlijezde

- Ispod kutova oba oka nalazi se džepić u koži koji označava mjesto suborbitalne mirisne žlijezde
- Ona se sastoji od lojnih i znojnih žlijezda koje u kombinaciji luče smeđi sekret sličan vosku

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Mirisne žlijezde

- Za vrijeme rike jeleni imaju prilično prodoran i poseban miris
- Udio u tom specifičnom mirisu ima i prepucijalna mirisna žlijezda
- Neko vrijeme prije rike dolazi do eventracije prepucija
- Papile koje se tada izvrnu prema van povećavaju se, a i cijela sluznica tog dijela prepucija postaje tamno pigmentirana
- Ubrzo poslije rike prepucij se vraća u prvobitno stanje

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Mirisne žlijezde

- U sluznici koja se ovako mijenja tijekom sezone parenja postoje velike tubularne žlijezde znojnice i velike žlijezde lojnice slične žlijezdama u drugim dijelovima tijela specijaliziranim za stvaranje mirisa
- Zbog povišene razine muških spolnih hormona, testosterona i androgena dolazi do hipertrofije ovih žlijezda te one imaju veliku ulogu u stvaranju prepoznatljivog mirisa kojim jelen lopatar tijekom rike označava svoju dominantnost nad drugim mužjacima

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Osjetila

- Njuh je u lopatara kao i kod druge jelenske divljači iznimno dobro razvijen
- Vid nije osobito razvijen
- Oči su smještene postrano na lubanji, što uz horizontalne zjenice osigurava jelenima prilično široko vidno polje
- Oči su astigmatične pa lopatari dobro vide samo objekte u pokretu
- Uši su visoko postavljene na glavi, mogu se pomicati skupa ili neovisno, čak za 180 stupnjeva naprijed ili natrag dok ostatak glave miruje

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Ishrana

- U ishrani je jelen lopatar sličan običnom jelenu, ali je ipak donekle skromnijih zahtjeva
- Hrani se raznovrsnim biljkama i usjevima te može nanijeti dosta štete na šumskim nasadima
- Potrebu za pitkom vodom može namiriti iz manjih vodotoka, iako većinu potreba za tekućinom podmiruje kroz hranu

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Ishrana

- Jeleni lopatari se hrane uglavnom ispašom na pašnjacima na kojima borave u krdima
- Često znaju brstiti izbojke i pupoljke na drveću, šikari i grmlju, brstiti mladice iznikle iz zemlje ili panjeva
- Sastavni dio prehrane, osobito na jesen, su i razni šumski plodovi poput žira, bukvice, kestena, raznih bobica, šumskog voća, gljiva itd.
- Jeleni lopatari obično na pašu izlaze u zoru i u sumrak, dok se preko dana povuku u šumu na odmor i preživljanje

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Stanište

- Kako je jelen lopatar mediteranskog podrijetla tako ima skromnije zahtjeve pri izboru hrane
- Odgovaraju mu šumski predjeli s više šikara i pašnih površina
- Budući da je dosta nemiran, u predjelima gdje živi više lopatara ne vole boraviti ostale krupne vrste divljači (srna i jelen obični)
- Ne kaljuža se pa mu nisu potrebni vodni tretmani

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Način života

- Jeleni lopatari drže se u krdima koje čine košute sa teladi te jednogodišnji jeleni, dok se stariji mužjaci obično drže van krda
- Stariji mužjaci se pridružuju krdu tek tijekom parenja
- Krda su obično manje veličine
- Migracije su primijećene samo u sezoni parenja kada jaki mužjaci potjeraju slabije koji tada u potrazi za ženkama odlaze na druge lokacije
- Tijekom cijele godine lopatari žive u krdima malog radijusa kretanja pa su prilično vjerni staništu

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Razmnožavanje

- Sezona parenja za lopatare počinje u rujnu, a vrhunac dostiže sredinom listopada
- Jeleni tijekom sezone parenja mijenjaju svoje ponašanje, odeblja im vrat, miješaju se sa koštama i zauzimaju rikališta
- Mužjaci trljanjem glave i rogovlja o granje te struganjem stražnjim nogama po zemlji i uriniranjem na ta mjesta označavaju svoju dominaciju nad drugim jelenima kao i svoj fiziološki status
- Na taj način ženke u estrusu mogu pronaći reproduktivno najboljeg partnera

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Razmnožavanje

- U vrijeme parenja lopatari se ponašaju slično kao i obični jeleni, ričući predvečer, ujutro i noću
- Rika u lopatara nije toliko snažna i glasna, a samim time niti atraktivna kao kod običnog jelena
- Privučene olfaktornim podražajima i rikom oko rikališta se skupljaju košute, ali i drugi jeleni

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Razmnožavanje

- U slučaju kad se sretnu jeleni sličnog statusa može doći do borbe
- Te borbe obično ne rezultiraju težim ozljedama, ali je moguće da se dva jelena toliko zapetljaju rogovima da se ne mogu razdvojiti
- U vrijeme rike jeleni ne uzimaju dostatne količine hrane što u kombinaciji s velikim naporima dovodi do znatnijeg gubitka na tjelesnoj masi (neprikladnost lopatara za planinska staništa)

Europska unija
"Zajedno do fondova EU"

EUROPSKI STRUKTURNI
I INVESTICIJSKI FONDOVI

UČINKOVITI
LJUDSKI
POTENCIJALI

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Razmnožavanje

- Košute su gravidne 33 tjedna, odnosno oko 7 i pol mjeseci, tako da teljenje pada u krajem svibnja ili početkom lipnja
- Košute u pravilu tele jedno tele, a prva dva tjedna telad je preslaba da prati majku pa košuta ostavlja mlade prekrivene u logi
- Lopatari spolno dozrijevaju sa dvije godine starosti

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Životni vijek

- Kao i većina vrsta jelenske divljači i lopatar može u povoljnim okolnostima doživjeti 17 pa i više godina, no to su ipak rijetke iznimke

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Bolesti i neprijatelji

- Neprijatelji jelenske divljači su poplave u ravničarskim lovištima, u kojima, iako su odlični plivači , stradaju mnoga grla
- Zima s dubokim snijegom također znatno utječe na mortalitet jelenske divljači (ranjavanje udova, lak plijen predatora)
- Velike količine oborina i mrazova u vrijeme teljenja mogu uzrokovati uginuća teladi

Jelen lopatar (*Dama dama*)

Bolesti i neprijatelji

- Veliki mortalitet uzrokuju i krupni predatori: vuk, ris i medvjed
- Jeleni obolijevaju pretežno od parazitarnih bolesti, a u našem podneblju to su kožni štrk, metiljavost te helmintoze

Hvala na pažnji

Program socijalnog uključivanja 2

2. Modul

AGRRA, Senad Salihović, mag.ing.agr.

senad.salihovic@agrra.hr

Osnovne informacije

Razdoblje provedbe

- 03. travnja 2020. godine - 03. travnja 2022. godine

Područje provedbe

- Grad Benkovac

Ukupna vrijednost

- 1.155.802,00 HRK (100% bespovratna sredstva)